

กงกรรม

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหารธรรม วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : ข้อ ๒๗๗๙. เรื่อง “ทำไมเหมือนกัน”

กราบนมัสการหลวงพ่อกุญแจโยมเสียชีวิต โยมเสียใจมาก ร้องไห้เจ็บปวดหัวใจ แต่โยมก็รู้สึกว่าการร้องไห้แบบนี้ ความรู้สึกแบบนี้ เหมือนตอนที่เวลาสามีขี้ใจหรือบ่อยสามีจเลย ทั้งที่คนละเรื่องกันเลย ทำไมเวลาเสียใจถึงมีความรู้สึกเหมือนกันเจ้าคะ

๑. แหม เปิดบทสวดมนต์ตอนเช้าป่วย เขารับรู้ได้ไหม ตอนเขาจะสิ้นลม โยมอุทิศบุญให้เขาไปภพที่ดี ให้เขาพุทโธ เขาจะรู้ไหม โยมอยู่กับเขาจนลมสุดท้าย มีชักเกร็ง และโยมสะเทือนใจสุดสงสาร

๒. เราจะภาวนาอย่างไรเมื่อเราเสียใจ มันมีหลายความรู้สึก โทษตัวเองที่เคยดูดำตีเขาน่าจะพาเขาไปหาหมอมที่ดีกว่านี้ เร็วกว่านี้ ทั้งเสียใจ ทั้งสงสาร ทั้งโทษตัวเอง เวลาพุทโธๆ ไม่ได้มันจุกที่อก เสียใจ คิดปलอบตัวเองว่า เขาไปดีแล้ว สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม อะไรพวกนี้ก็ไม่ช่วย

เราจะภาวนาอย่างไรเจ้าคะ ให้ทุกขมันเบาบางลง (โยมถามเรื่องแหมโยม เพราะโยมมีแหม มีหมาอีกหลายตัว โยมเสียใจไม่ไหวแล้ว)

๓. โยมร้องไห้ไปสักแป๊บ หยุด เอ๊ะ! ทำไมเราเสียใจมาแบบนี้หลายครั้ง ความรู้สึกเดียวกัน แต่เหตุการณ์ต่างกัน มันคืออะไรเจ้าคะ และจะต้องเสียใจ ทุกข์ใจไปอีกกี่ครั้งคะ

อยากเก่งเหมือนคนที่เขาภาวนาปฏิบัติธรรมเก่งๆ เขาเข้าใจชีวิต เขามองอะไรเป็นกลางๆ ได้คะ กราบขอบพระคุณหลวงพ่อกุญแจ

ตอบ : นี่คำถามเนาะ คำถามเรื่องแหม แต่ก็เกี่ยวกับการภาวนาเนาะ

ไฉนนี่พูดถึงเรื่องสัตว์โลกไง สัตว์โลก มันหัวใจที่เข้มแข็ง หัวใจที่อ่อนแอ ถ้าหัวใจที่เข้มแข็ง หัวใจที่เข้มแข็งเขาก็เข้มแข็งได้ แล้วความเข้มแข็งและความอ่อนแอมันก็เป็นอย่างนี้เป็นครั้งเป็นคราว

ถ้าจิตใจมันมีกำลัง มีสตินะ มันก็เข้มแข็งของมันได้ เวลาสติมันอ่อน มันก็อ่อนแอได้ จิตใจที่เข้มแข็ง จิตใจที่อ่อนแอ มันมาจากไหนล่ะ

มันก็มาจากการฝึกฝน มาจากอำนาจวาสนาบารมีของคน แล้วถ้าจิตใจมันอ่อนแอใน จิตใจมันอ่อนแอ เรื่องทุกอย่างมันเป็นเรื่องไปทั้งหมดนะ ถ้าจิตใจเข้มแข็งขึ้นมาละ มันก็เป็น เรื่องอย่างนั้นแหละ แต่มันปลงธรรมสังเวช

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานนะ เวลานิพพานไปแล้วด้วย เวลา พระกัสสปะพาหมู่พระจะไปกราบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กำลังตามหาองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นคนเขาเดินมาจากงานไฉ

ได้ข่าวองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพวกเราบ้างหรือไม่

โอ้! ก็นี่เพิ่งมาจากงานศพขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไฉ เขาถือดอกไม้สวรรค์ มาด้วย

พอได้ข่าวว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว คนที่มีใจอ่อนแอ โอ้โฮ! ร้องไห้คร่ำครวญนะ ร้องไห้คร่ำครวญ คนที่มีภูมิธรรมมีมากน้อยขนาดไหน เขาก็สะท้อนใจของ เขา แต่พระอรหันต์ พระกัสสปะเป็นพระอรหันต์ ลูกศิษย์พระกัสสปะเป็นพระอรหันต์ไฉ เวลา พระอรหันต์เขาปลงธรรมสังเวช

ในเหตุการณ์เดียวกัน พระในกลุ่มหนึ่งที่ยังอ่อนแออยู่ ยังไม่มีหลักเกณฑ์ โอ้โฮ! ร้องไห้ คร่ำครวญดินรนเลย แล้วอีกฝ่ายหนึ่งมันก็สะท้อนใจ แต่เวลาสิ้นสุดแห่งทุกข์ไฉ มันปลงธรรม สังเวชๆ ไฉ

ฉะนั้น มันมีหลวงตา ไฉ้ที่คร่ำครวญอยู่ด้วยคนหนึ่งไฉ องค์หนึ่ง เขาบอกว่า เอ๊ย! ร้องไห้ ทำไฉ พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว โอ้โฮ! สูดยอเลย ต่อไปนี้ไม่มีคนคอยด่าแล้ว มันจะได้สุข สบายของมันไฉ

มันไปสะเทือนใจพระกัสสปะ พระกัสสปะสะเทือนใจมาก สะเทือนใจเพราะอะไร เพราะเราบวชมาเป็นพระ ร่มโพธิ์ร่มไทรคือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สิ่งที่เราได้ใช้ได้สอย ศรัทธาที่มันเกิดขึ้นมา มันก็เกิดขึ้นมาจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมและวินัยนี้ไว้ไง บริษัท ๔ ใจ ผากพินัยกรรม ผากมรดกไว้ให้กับบริษัท ๔ แล้วให้ทุกคนชวนขายเพื่อจะประพฤติปฏิบัติขึ้นไปให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์

ไฉน่ีมาบวชเป็นพระ แล้วจะปฏิบัติอยู่ แต่จะมาเสวยสุขไฉ

เธอร้องให้ทำไม พระพุทธเจ้านิพพาน ใ้อโฮ! ดีแล้ว ไม่มีคนดูคนด่าแล้ว ทำอะไรก็ไม่ได้ อะไรก็ไม่ได้สักอย่างหนึ่ง

นี่จะมาอยู่สุขอยู่สบายไฉ

มันไปสะเทือนใจพระกัสสปะมาก พอสะเทือนใจพระกัสสปะ พระกัสสปะคิดเลย พระพุทธเจ้าเพ็งนิพพาน มันมีคนคิดอย่างนี้แล้ว มันมีคนทำอย่างนี้แล้ว แล้วในอนาคตมันจะวุ่นวายขนาดไหน เลยตั้งสัจจะอธิษฐานเลยว่าจะทำสังคายนาไฉ

เพราะมันมีเหตุอย่างนี้ไฉ นี่พูดถึงคนที่อ่อนแอ คนที่แข็งแรงไฉ

นี่เหมือนกัน เวลาคำถามไฉ ทำไมจิตใจเราอ่อนแออย่างนี้ ทำไมคนที่จิตใจเขาเข้มแข็ง เขาเข้มแข็งของเขาอย่างไร

ไฉน่ีมันอยู่ที่สติปัญญา มันพัฒนาได้ ถ้ามันพัฒนาได้ เดี่ยวพอจิตใจมันเข้มแข็งขึ้นมานะ มันจะย้อนกลับมาดูพฤติกรรมที่มันเป็น ทำไมเมื่อก่อนมันเป็นอย่างนั้นล่ะ ทำไมเดี๋ยวนี้มันไม่เป็นล่ะ

ถ้าจิตใจมันแข็งแรงขึ้นนะ มันจะมีความเห็นอย่างนั้นเลย แล้วถ้าจิตใจมันแข็งแรงขึ้น ถ้าแข็งแรงขึ้นมันก็แข็งแรงที่ประพฤติปฏิบัติ

ใช่ เราเห็นเวลาสัตว์เลี้ยงเราเป็นไป เราสะเทือนใจมาก แล้วสัตว์เลี้ยง สัตว์มันก็เป็นสัตว์ไฉ แล้วความผูกพัน

สัตว์เลื้อยงะ เขามีสัตว์เลื้อยงะไว้ในบ้านเพื่อจิตใจของเด็ก เขาเลื้อยมาพร้อมกับลูกหลาน ให้ลูกหลานจิตใจอ่อนโยนไง ถ้ามันอยู่กับสัตว์เลื้อยงะ มันไม่ไปอยู่กับเกม ไม่ไปอยู่กับอะไร เกมเวลาความรุนแรงมันเกิดขึ้น ทำให้จิตใจคนมันกระด้างไง ถ้าคนมีสัตว์เลื้อยงะ มีนก มีต่างๆ เขาเลื้อยงะไว้ เลื้อยงะไว้เพื่อให้มันเป็นเพื่อน มีน้ำอกรน้ำใจต่อกัน ลูกมันจะให้น้ำ ให้ข้าว ให้อะไรต่างๆ มันรักของมันนะ เขาฝึกกว่าให้จิตใจมันอ่อนโยน แต่ให้จิตใจอ่อนโยน จิตใจมันผูกพันไง นี่พูดถึงการเลี้ยงสัตว์

แต่โดยตอนนี้นะเวลาโลกมันเจริญขึ้น เขาต่อต้านนะ ให้อั้วกเลื้อยงะสัตว์ เขาเรียกกักขัง มันเป็นการทรมานสัตว์ สัตว์มันต้องปล่อยตามธรรมชาติของมัน เวลาสัตว์ เขาปล่อยกลับคืนสู่ธรรมชาติ เขาไม่กักไม่ขังมัน

แต่ให้อั้วกก็กักก็ขัง เพราะเราอยากจะให้มันอยู่กับเราไง แล้วอยู่กับเราขึ้นมา เวลามันอยู่กับเรา แล้วเวลามันตาย มันก็เจ็บปวดเจ็บช้ำเสียใจอยู่อย่างนี้ มันอยู่ที่คนคิดพันมันไง

สพฺพเส สตุตา สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายสิ่งมีชีวิตเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

เขาก็มีชีวิตของเขา เขามีความสุขของเขา เวลามันจะเจ็บมันจะตาย เขาก็มีเวรมีกรรมของเขา ให้อั้วมันเป็นบุญเป็นกุศลของเขานะที่เขาได้มาอยู่กับเรา แล้วเราได้เลี้ยงดูมา มันไม่ต้องหากิน มีคนมาป้อน เจ็บไข้ได้ป่วยมีคนพามันไปหาหมอ โอ้ย! มันมีความสุขนะ แต่ถึงเวลามันก็ต้องพลัดพรากจากไป มันเรื่องธรรมดา ถ้าเรื่องธรรมดามันขึ้นมา เราต่างหาก เราต่างหากไปผูกพันกับมันไง แล้วจิตใจมันอ่อนแอไง

เรื่องสัตว์เลื้อยงะ สัตว์เลื้อยงะเป็นสัตว์เลื้อยงะนะ สัตว์เลื้อยงะ ดุสิ เวลาคนเขาเลี้ยง เขาก็เลี้ยงสัตว์ไว้ตามธรรมชาติของมัน สัตว์ที่เขาจับมาแล้วเป็นวัตถุพยานอะไรต่างๆ เขาต้องเลี้ยงมันไว้ เขาหาพ่อแม่บุญธรรม จ่ายดั่งค์มา จ่ายดั่งค์มา เขาเลี้ยงให้เลย สิ่งที่เขาจะเลี้ยงให้ เขาก็ทำให้เราอยู่นะ

นี่พูดถึงว่าเวลาจิตใจที่เป็นธรรม แล้วเวลาเลี้ยงไปแล้วนะ ถ้าดูแลมันดีมันก็ดี เขามีสัตว์แพทย์ เขาดูแลตามธรรมชาติของมัน แต่มันก็ตาย มันตายทั้งนั้นนะ เราเลี้ยงไว้มันก็ตาย ถ้าตายแล้วมันก็จบไป จบไป

เขาบอกว่า ถ้าเขาจะเสียใจอย่างนี้ เขาต้องเสียใจไปตลอด เพราะเขายังมีอีกหลายตัว

คำว่า “มีหลายตัว” นะ ดูสิ เวลาคนเขาผูกพัน คนที่เขาพื้นฐานะ เวลาเขาตาย เขาจัดงานศพเหมือนกับคนเลย แล้วคนที่เขาเงินมีทอง เวลาสวดเลี้ยงเขา เขามีเพชรนิลจินดานะ ใ้เรายังไม่มีเลย แต่สุนัขเขามี เขารักของเขา เขาผูกพันของเขา

แล้วเยอะแยะมาก เวลาสวดของเขาตายไปแล้วนะ เขาบอกว่าตัวสุดท้าย เขาไม่อยากเจ็บปวดอย่างนี้อีกแล้ว เขาไม่อยากเสียใจอย่างนี้อีกแล้ว นี่เขาเจ็บปวด เขาเสียใจ

แล้วสัตว์มันตายอยู่เกลื่อนไปหมด ไปดูโรงฆ่าสัตว์สิ ทุกเช้าเลย น้ำมันอาชีพของเขา ถ้ามันอาชีพของเขา เขาเลือกของเขาอย่างนั้น มันกรรมของสัตว์

แต่ของเรามีศีลมีธรรม เราทำอย่างนั้นไม่ได้ ถ้าเราไม่ทำอย่างนั้น ไม่ทำอย่างนั้นแล้วไปซื้อทำไม

อ้าว! ไปซื้อเพราะมันเป็นตลาดไง

นี่เขาบอกว่า บาปอยู่ที่คนทำ กรรมอยู่ที่คนกิน

กรรมมันอยู่ที่คนฆ่าทั้งหมดนะ มันทำของมัน เวรกรรมมันให้ผลแล้ว

เวลากรรมมันคลุกเคล้า กรรมมันเกิดขึ้นต่อเมื่อเขาใช้มีดเชือดคอสัตว์นั้น เนื้อมันมาอยู่ในตลาด เราไปซื้อไปจ่ายในตลาด มันเป็นกรรมอย่างไร เราเป็นผู้ที่ฉลาด เป็นผู้ฉลาด

เวลาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรื่องวินัยนะ เนื้อบริสุทธิ์ เพราะอะไร

เพราะเวลาเขานิมนต์พระไป พวกรุ่นนี้มนต์บ้านดินนั้นจะคะ ดินนั้นจะแกลงไถถวายพระคุณเจ้า

ฉัน เป็นอาบัติทุกคำกลืนเลย เพราะเขาเจาะจง

เวลาไปนิมนต์ เขาไม่ให้เจาะจง แล้วเวลาเขาไปซื้อตลาดมามันจบ มันเป็นเรื่องของตลาด มันคนละวาระ มันคนละขณะที่มันจะให้ผลไง แล้วถ้าเราซื้อของเรามา มันก็เป็นเรื่องของเรา

แต่ถ้ามันคนที่ถือศีลนะ นู่นก็ได้ นี่ก็ได้

ไอ้ไม่ได้ก็ส่วนไม่ได้ แต่อันนี้กรรมมันไม่คลุกเคล้า มันเป็นวาระกรรมของแต่ละเวลา

บาปอยู่ที่คนทำ กรรมอยู่ที่คนกิน

นั่นมันก็เป็นเรื่องคลุกเคล้า เป็นเรื่องที่ทำให้คนเติบโตขึ้นมาไม่ได้

แต่มันคนละวาระ คนละกาลกัน คนเรามันเกิดมา เวลาพ่อแม่ เวลาลูกอยู่ในท้องเป็นคนเดียวกัน เวลาคลอดออกมาเป็นคนละคนแล้ว แต่สายเลือดเดียวกัน เวรกรรมเหมือนกัน อันเดียวกัน อันนี้มันสายบุญสายกรรม

แต่ไอ้ที่พูดถึงไง ถ้าเวลามันจะเสียใจ มันจะทุกข์ใจไปอีกมาก เวลาคนที่เขาฉลาดขึ้นมานะ เสียใจครั้งนี้ครั้งสุดท้าย ไม่เลี้ยงสัตว์อีกแล้ว ถ้าเลี้ยงสัตว์แล้วมันผูกพัน

แต่มีบางคนนะ เราดูข่าว ในอเมริกา สุนัขเขาตาย เขาเก็บพันธุ์กรรมของมันแล้วไปโคลนนิ่ง ได้มาอีก ๓ ตัว หมดเป็นล้าน ไซ้ เขาบอกมันไม่เหมือนตัวเก่า แต่มันก็มีส่วนเหมือนตัวเก่า

มันไม่เหมือนหรอก แม้แต่โคลนนิ่ง จิตมันคนละดวงกัน แล้วนี่จากหมาตัวหนึ่ง เขามาโคลนนิ่ง ได้มา ๓ ตัว หมดเงินหลายตังค์เลย เพราะเขาผูกพันกับสุนัขตัวที่ตายไป

นี่ไง มันก็เหมือนสายบุญสายกรรม

มันมีเหตุเกิดขึ้นในข่าว เขาเป็นเศรษฐี เวลาเขาจะเสียชีวิต เขาไม่มีบุตรเลย เขายกมรดกให้สุนัข แล้วเขาตั้งผู้จัดการ สุนัขมันมีเงินเป็นพันๆ ล้านดอลลาร์นะ แต่มันก็กินอาหารกระป๋องนั่นนะ ไอ้คนดูแลมันก็ได้สมบัตินั้นไป

มันเพราะความรัก ความผูกพัน เขาอยากจะให้มันนะ แล้วให้ได้ไหม ให้มัน มันก็กินแค่อาหารมื่อหนึ่ง มันไม่รู้หรอกมันมีเงินไม่มีเงิน เพียงแต่เจ้านายมันตายไปแล้ว พอเจ้านายตายไปแล้ว เขาตั้งกองมรดกไว้ ผู้จัดการมรดกเขาก็หาอาหารให้มันกิน แล้วถ้ามันตายล่ะ ตายแล้วทรัพย์สินนั้นก็ให้เป็นสาธารณะไป

นี่เวลาเขาเป็น โลกมันเป็นขนาดนั้นนะ

ฉะนั้น สิ่งที่ว่า มันผูกพัน เรื่องการผูกพันกับสัตว์ เรื่องผูกพันต่างๆ มันเป็นกรรมของสัตว์

แล้วเวลาสัตว์อนาถาไปดุสิ แล้วสัตว์ที่คนรังแกมันล่ะ นี่เราเห็นกับตานะ แต่เวลาตกนรก
อเวจีละ เวลากรรมมันแผดมันเผา เราเห็นไหม

เราไม่เห็นหรอก แต่จิตทุกดวงเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะมันจะมีเวรมีกรรมของมัน แล้ว
มันจะมีวาระของมัน แล้วเวลามันผูกพัน ทำไมเราไปเห็นสัตว์ตัวนั้นล่ะ ทำไมสัตว์ตัวนั้นไม่มีคน
อื่นเก็บไปเลี้ยงล่ะ ทำไมเราเก็บมาเลี้ยงล่ะ อ้าว! ผูกพันกันไป นี่เวลามันผูกพันนะ

นี่พูดถึงว่า มันเรื่องของสุนัข เรื่องของหมา เรื่องของแมว ว่ามันจะเสียใจต่อไปมากไป
กว่านี้

แล้วคำถาม นี่ไง เวลาแมวของโยมเสียชีวิต โยมเสียใจมาก เจ็บปวด ร้องไห้ปวดหัวใจ
แต่โยมรู้สึกว่ามันแบบเดียวกันกับเวลาสามีเขาขาดใจ สามีเขาขาดใจ เวลานั้นโยมเสียใจ สามี
เหมือนกันเลย

โง่เสียใจๆ เพราะแมวมันเสียชีวิต มันสัตว์ของเรา เราก็เสียใจ เวลาขาดใจ เวลานั้นโยม
เสียใจ มันก็เสียใจอย่างนี้ มันก็เวทนาเหมือนกันไง ทุกขเวทนา แต่มันเกิดจากอะไร

เกิดจากสิ่งที่รัก คือแมวของเราเสียชีวิตไป มันขาดใจๆ ขาดใจกับสิ่งที่ว่าสามีของเราขาดใจ
น้อยใจ มันก็เวทนาเหมือนกัน ทำไมมันเหมือนกันล่ะ

เหมือนกันคือผลเหมือนกัน แต่เหตุมันต่างกัน เหตุมันเกิดมาจากคนละเรื่องไง

มันเหมือนกันเลย เสียใจๆ เหมือนกันเลย เสียใจเพราะแมวเสียชีวิต โอ้ย! คร่ำครวญ
ร้องไห้ เวลาสามีขาดใจ น้อยใจ ก็เสียใจเหมือนกันเลย ทำไมมันเหมือนกันล่ะ

ก็มันเวทนาเหมือนกัน ก็มันทุกข์เหมือนกันไง ก็มันน้อยใจเหมือนกัน ก็มันเจ็บปวด
เหมือนกันไง

เจ็บหัวใจ เจ็บหัวใจ เขาถามว่าทำไมมันเหมือนกันล่ะ

ก็เวทนาเหมือนกัน แต่ที่เกิดมันต่างกัน ถ้ามันเหมือนกัน เหมือนกันก็คือเหมือนกัน

ฉะนั้น คำถาม ๑. แมว เปิดบทสวดมนต์ตอนแมวป่วย มันรับรู้ได้ไหม

มันได้ยินเสียง แต่มันไม่รู้ภาษาคน มันได้ยินเหมือนกัน

ต่อมาเวลามันสิ้นลม โยมก็อุทิศส่วนกุศลให้เขา

อันนี้ได้

เวลาเราเปิดบทสวดมนต์ให้แมวฟัง แมวมันก็ฟังได้ มันก็ฟัง แต่มันไม่รู้เรื่อง

แต่เวลาถ้าโยมอุทิศส่วนกุศลให้เขาได้หรือไม่

ได้ สัพพะ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เราอุทิศส่วนกุศลไป

ครูบาอาจารย์ที่เป็นธรรมๆ นะ ท่านแผ่เมตตาครอบโลกธาตุหมดนะ แผ่เมตตาให้กับสิ่งต่างๆ เวลาครูบาอาจารย์ของเราอยู่ในป่าในเขา ทำไมมันร่มรื่น มันขึ้นเย็นไปหมดละ

เทวดา อินทร์ พรหม หลวงปู่มันอยู่ถ้ำสาริกา เวลาพิจารณา เวลากายกับใจมันขาดออกจากกัน โลกนี้ราบหมดเลย เทวดามาฟังธรรมๆ เลยละ

สิ่งที่ฟังธรรม เขาร่วมเย็นเป็นสุขของเขา ถ้าเขาร่วมเย็นเป็นสุขของเขา หลวงปู่ชอบ หลวงปู่ชอบท่านอยู่ทางเพชรบูรณ์ ท่านเล่าให้หลวงตาฟังไง ตกเย็นก็สวดมนต์ไป นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อยู่องค์เดียวมันก็สวดมนต์ มันสวดในใจ แต่เวลาท่านจะปลีกวิเวก คือจะเปลี่ยนสถานที่ไป คือนั่นมาเข้านิมิตเลย

นิมนต์ให้ท่านอาจารย์อยู่ที่นี้ ท่านอาจารย์อยู่ที่นี้แล้ว แฮม! มันร่วมเย็นเป็นสุขไปหมดเลย แล้วท่านอาจารย์จะเคลื่อนที่ไป ขอนิมนต์ให้อยู่กับที่ เวลาท่านอาจารย์สวดมนต์ โอ้โฮ! มันกังวลไปทั่ว กังวลเข้าไปในจิตวิญญาณของเขา มีความสุขความสงบ

นี่หลวงปู่ชอบ เวลาท่านเล่าให้ฟัง เห็นไหม

นี่ไง สิ่งที่ว่า อุทิศบุญกุศลให้กับเขาได้ไหม

ได้ อุทิศบุญกุศลมันอุทิศได้ มันได้ สิ่งที่เขาขาดแคลน สิ่งที่จะโรมันเป็นไป มันเป็นไปได้ เพราะอะไร เพราะมันไม่ใช่บทสวดมนต์ เพราะเขาไม่ต้องความเข้าใจว่าสวดมนต์มันคืออะไร แต่ให้เรื่องบุญเรื่องกุศล ทิพย์สมบัติเราอุทิศได้ ถ้าเขามีความทุกข์ความยาก เขาได้รับสิ่งนี้ เขาก็ขอบคุณ เขาขอบบุญขอบคุณนะ เขาขอบบุญขอบคุณ

เวลาหิวกระหาย แล้วมีสิ่งใด เพราะว่าวิญญูณาหาร มันไม่ใช่อาหารที่คำข้าวอย่างนี้

อาหารคำข้าว เราให้กันต่อเมื่อเราตกทุกข์ได้ยากขึ้นมา เราให้ข้าวปลาอาหารกัน เจือจานความหิวความโหย แต่จิตวิญญูณ จิตวิญญูณมันต้องการบุญต้องการกุศล ต้องการบุญกุศล อุทิศส่วนกุศลอันนั้นไปให้เขา วัฏฏะมันจะได้ร่มเย็นเป็นสุขใจ ร่มเย็นเป็นสุขต่อเมื่อคนที่เขาเป็นสัมมาทิฐิ เขาถูกต้องดีงาม

เวลาหิวกระหาย เขาก็พยายามขอความเมตตาจากผู้ที่มีบุญมีกุศลแผ่เมตตาให้เขา ให้เขาได้รับความร่มเย็นเป็นสุขบ้าง ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขบ้าง คำว่า “บ้าง” คือบางครั้งคราวไป

แต่ของเขา เราเป็นสิ่งที่ชีวิต เราเกิดในวัฏฏะ มันต้องเกิดเป็นภพชาติใด มีอาหารชนิดใด อยู่กันแบบใด นี่เวลาผลของวัฏฏะ ถ้าจิตอยู่ในวัฏฏะใด ถ้ามันได้บุญได้กุศล สิ่งนั้นมันก็เพื่อประโยชน์กับชีวิตเขา

ฉะนั้น สิ่งที่เขาบอกว่า โยมอุทิศบุญให้เขาไปภพที่ดีขึ้น ให้เขาหลุดทุกข์ เขารู้ไหม

โยมอยู่กับเขาจนลมสุดท้าย เกร็งชักต่อหน้า

ไอนั้นมันตายต่อหน้า ไอนี้เวลาเขา กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา เขาไปพิจารณา ไอนี้ภาษาเรานะ แมงตัวนี้มีบุญกับโยม มีบุญคุณกับโยม ทำให้โยมได้คิดใจ ทำให้โยมเขียนมาถามว่ามันคืออะไร ทำให้เรารู้สึก แล้วเราสะท้อนใจ ความรู้สึก ความสะท้อนใจ มันจะหาเหตุผล แล้วมันจะพัฒนาตนเอง พัฒนาดนเองให้แข็งแรงขึ้นอย่างที่โยมปรารถนา นี่ข้อ ๑.

๒. เราจะภาวนาอย่างไรเมื่อเราเสียใจ มันมีหลายความรู้สึก โทษตัวเองทุกครั้งที่คุณเขา ดี เขา อะไรเขา

ไ้อความเสียใจคือความเสียใจ นั่นเป็นอดีตไปแล้ว

อดีต ถ้าเด็ก เด็กมันเป็นเด็ก มันเล่นกับสัตว์ มันก็ทำร้ายสัตว์ตามแต่ความมันพอใจตามความไร้เดียงสาของเด็ก เวลาโตขึ้นมา ถ้ามันโตขึ้นมาไปทำร้ายสัตว์ สังคมเห็น เขาก็ติเตียน ยิ่งคนที่มีอายุมันยิ่งผ่านโลกมามาก การดูแลสัตว์มันก็เป็นอย่างหนึ่ง

ไฉนก็เหมือนกัน เอามาทบทวนแล้ว เสียใจที่ไปตีเขา ที่ไปดุว่าเขา

ไฉ่ตอนดุว่าเขาเพราะมันผิदनะ เราจะสอนให้มันเป็นสัตว์ที่มีนิสัยดี มันก็ผ่านไปแล้ว เวลาถ้ามันจุกคิดได้ มันคิดได้ มันจะสาวไปเรื่องร้อยแปดเลย แต่เรื่องมันก็ผ่านไปแล้ว

แล้วถ้าเราพูดให้หนักไปกว่านี้นะ ชาตินี้เราเป็นมนุษย์ มันเป็นสัตว์ แล้วเวรกรรมที่ผูกพันกันมา ไม่รู้ว่าชาติไหนมา มันเป็นมนุษย์ โยมเป็นสัตว์ให้มันตีมา ชาตินี้เราเกิดเป็นมนุษย์ เราเกิดเป็นสัตว์ เรามาดูแลมันนะ

มันมีที่ไปที่ไป

กรรมจำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน ถ้ามันหมดเวรหมดกรรมต่อกันแล้ว เวลามันมา มาอยู่กับเราหรือมันหนีออกไป มันก็ไปเป็นสัตว์อนาถา ไฉ่เราจะเลี้ยงสัตว์ๆ ถึงเวลาแล้วเราเบื่อหน่ายเราไม่เลี้ยง เราก็จับกันไป มันจับกันไปไง

ไฉนสิ่งที่มันเป็นอดีตก็เอามาคร่ำครวญ สาวมาทั้งหมดเลยละ

แต่ถ้ามันเป็นสังขารมนะ สพุเพ สตุตา สัตว์ทั้งหลาย สรรพสิ่งในโลกนี้เป็นอนิจจัง มันแปรสภาพของมัน เราดูแลมันชั่วชีวิตของมันที่มันตายไปแล้ว อันนี้มันเป็นโอกาส เป็นสิ่งที่เรามีความผูกพันกันมา แต่ถ้ามันตายไปแล้วมันก็จบ

ไฉ่สิ่งที่มันผิดพลาด มันผิดพลาด มันเรื่องเวลาขาดสติมันก็เป็นอย่างนั้น เวลาที่เรารักใคร่ เราเอ็นดู โอ้ย! เราก็พุ่มพักมันเต็มที่เหมือนกัน

นี่ไง มโนกรรมไง สิ่งมีชีวิตเคลื่อนไป เคลื่อนไปด้วยความรู้สึกนึกคิดเป็นตัวนำใจ ถ้าตัวนำที่มันเป็นบวก เวลาคิดที่ติงาม อู้ฮู! ไฉ่อย่างดีเลย วันไหนโมโห ตีเอาๆ

แล้วทำไมไม่ควบคุมอารมณ์ของตัวเองละ

ถ้าเราควบคุมอารมณ์ของตัวนะ สิ่งนี้มันเตือนเราได้

เพียงแต่ตอนนี้น้ำมันแผลสดๆ มันเพิ่งตายไป เราเพิ่งเสียใจ ก็มาคิดทบทวนอยู่อย่างนี้ แล้วถ้ามันผ่านไปแล้ว วาระนี้ก็จบ

ถ้าเราจะภาวนาอย่างไรเพื่อจะให้เราเข้มแข็งขึ้น ให้เราดีขึ้น

แมวตัวนี้นั้นก็เป็นครูของโยมนี่แหละ มันตายไปแล้ว ไม่ชักบังสุกุลให้มันด้วยละ กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา เอ็งเกิดเป็นแมวนะ เอ็งเกิดเป็นแมวชาตินี้ แล้วช้ำก็ดูแลเอ็งมาทั้งชาตินะ เอ็งก็ได้ตายไปแล้วนะ นี่ชาติของแมว กุสลา ธมฺมา เลย คิดเลย คิดบวกเลย

แล้วบอกว่า แล้วทำอย่างไรจะให้ตัวเองภาวนาเข้มแข็งขึ้น ดีขึ้น

ถ้าฝึกหัดให้ภาวนาเข้มแข็งขึ้น ดีขึ้น เราก็ฝึกหัดของเรา สิ่งนี้มันเอามาเป็นคติ เป็นคติเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติ

อยากจะภาวนาให้มันได้เบาบางลง เพราะอะไร เพราะไม่อยากเสียใจไปมากไปกว่านี้ เพราะมันยังมีอีกหลายตัว

ถ้าอีกหลายตัว ก็คิดแบบนี้ คิดแบบเดียวกันเลย จิตหนึ่ง จิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ อบายภูมิตั้งแต่สัตว์เดรัจฉานลงไป กามภพ รูปภพ อรูปภพ นี่วัฏฏะ

เพียงแต่ว่า นรกอเวจี สิ่งต่ำต้อย สิ่งที่ดีที่สุดของเขาก็คือสัตว์เดรัจฉาน เพราะเดรัจฉานมันมีเนื้อหนังมังสา มันเป็นรูปธรรมที่เราจับต้องได้ แล้วถ้ามันเกิดเป็นเปรตเป็นผี ตกนรกอเวจีเราไม่เห็นเลยละ สิ่งที่มีมองไม่เห็นด้วยตา แต่มันมี มันมีของมันอยู่อย่างนั้น ถ้ามีของมันอยู่อย่างนั้น เห็นไหม

ถ้าเราจะหัดภาวนาเพื่อจะไม่ทุกข์ไม่ยากกับสัตว์ที่เหลือ เราต้องมีสติแล้วมีปัญญา ใคร่ครวญอย่างนี้ ถ้ามีสติปัญญาใคร่ครวญอย่างนี้ อย่างที่ว่าเมื่อกี้นี้ บางคนเขาเคยทุกข์เคยยาก เขาพูดเลย ตัวสุดท้าย ไม่อยากเสียใจอย่างนี้อีกแล้ว ถ้าไม่อยากเสียใจอย่างนี้อีกแล้ว เราก็ไม่เอาต้นเหตุเข้ามาพัวพันชีวิตของเราอีก

ถ้าเรามีต้นเหตุ ไปเอาเขามาพัวพันในชีวิตของเรา เราก็จะมีความรู้สึกอย่างนี้ไป แล้วถ้าเรามีสติปัญญาขึ้นมา มันก็ต้องสิ้นชีวิตไปทั้งหมด สรรพสิ่งในโลกนี้เป็นอนิจจัง ไม่มีอะไรคงที่ทั้งสิ้น มันแปรสภาพทั้งสิ้น ไม่มีอะไรคงที่

อย่างพูดเมื่อตอนนี้ อย่างเช่นว่า ถ้าเราไม่ตายจากเขา เขาก็ตายจากเราไป

มีเศรษฐีในอเมริกา เขารักสัตว์ของเขา เวลาเขาตาย เขาไม่มีบุตร เขาทำพินัยกรรมยกให้สัตว์เลย คือเขาตายก่อนสัตว์

ไอ้สัตว์มันตายก่อนเรา ไอ้อย่างนี้มันเกิดมาแล้ว มันเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่เรามองไม่เห็น มันต้องเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ถ้าเราคิดได้แบบนี้ มันเป็นเรื่องของมันอยู่แล้ว เราใช้สติปัญญา มันก็ทำให้เราฉลาดขึ้น

โยมมีอีกหลายตัว โยมไม่อยากจะเจ็บปวดอย่างนี้อีกแล้ว

ไม่อยากจะเจ็บปวดอย่างนี้อีกแล้ว เราก็เลี้ยงมันอย่างเต็มที่ เราก็ดูแลมันไป เพราะอะไร เพราะมันเป็นเพื่อน มันเป็นเพื่อน ดูลิ คนเขาเหงา เขาไม่มีเพื่อน เขาก็เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นเพื่อน เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นเพื่อน เวลาเป็นเพื่อนก็รักมันเต็มที่ แล้วเวลารักแล้วมันพลัดพรากไป พลัดพรากจากของรัก เจ็บปวด

ทั้งที่จะเอามันมาเป็นที่พึ่งที่อาศัยนะ เราก็ดูแลมันถึงที่สุด เพราะว่าหาหนี่ปัญหาหนึ่งจะไปเจออีกปัญหาหนึ่ง เพราะสิ่งมีชีวิต เรามีชีวิตอยู่ มันจะต้องมีปัญหาไปตลอดไปจนกว่าจะสิ้นสงสัย สิ้นเวรสิ้นกรรม มันจะไม่มีอะไรผูกพันกันไป จบ

๓. โยมร้องให้ได้สักพักแป็บ ทำไมเราเสียใจมาแบบนี้หลายครั้งแล้ว ความรู้สึกเดียวกัน แต่เหตุการณ์มันต่างกัน มันคืออะไรคะ และจะต้องเสียใจทุกซี้ไปอีกกี่ครั้งคะ อยากเก่งเหมือนคนที่เขาปฏิบัติธรรมเก่งๆ เขาเข้าใจชีวิตของเขา มองอะไรเป็นกลางได้เจ้าคะ

ก็ต้องฝึกหัดจากนี้ สิ่งนี้มันเป็นการตอกย้ำ ตอกย้ำให้เราเห็นว่า ถ้าเรายังอยู่กับโลก โลกมันเป็นแบบนี้ เราก็ฝึกหัดของเรา

จริงตามสมมุติๆ มันเป็นสมมุติบัญญัติ มันเป็นตามความเป็นจริง แต่จริงตามสมมุติมันของชั่วคราวทั้งสิ้น แล้วชั่วคราวทั้งสิ้น มันมีอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นสัจจะเป็นความจริงเหนือโลกเหนือสังสาร แล้วมันอยู่ที่ไหน มันก็อยู่ที่หัวใจเรานี้แหละ ภวาสวะคือภพไป ภวาสวะไป ภวาสวะคือจิตไป

จิตเดิมแท้นี้ผ่องใสๆ ผ่องใสมันภวาสวะทั้งสิ้น ผ่องใสนั่นคืออวิชา แล้วอวิชา เวลาเวียนว่ายตายเกิด มันไปเกิดตรงนั้นนะ

วิญญาณปฏิบัติกับวิญญาณในขั้น ๕ วิญญาณปฏิบัติคือวิญญาณต้น วิญญาณผ่องใสๆ นั่นนะวิญญาณปฏิบัติ เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ แต่พอเกิดเป็นมนุษย์แล้วมีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ วิญญาณ วิญญาณนี้มันวิญญาณรับรู้ วิญญาณอายตนะ วิญญาณรับรู้มันเป็นอีกขั้นหนึ่ง

แต่ขั้นที่ลึกกว่า ปฏิสนธิวิญญาณ ภวาสวะอันนั้นนะ เวลาภาวนาไปมันถึง โอ้โฮ! มันถึงจะรู้จะเห็นเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป ถ้ามันรู้เห็นเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป มันก็จะเข้าใจอย่างนั้น

ถ้ามันไม่เคยภาวนาเลย อ่านแต่ตำรา รู้แต่ตำรา แล้วเห็นเขาทำได้ ก็อยากจะเก่งเหมือนเขา

จะเก่งเหมือนเขา มันก็ต้องฝึกหัดเหมือนเขา

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ถ้ามันสมควรแก่ธรรม มันสมควรของมัน มันเป็นสัจจะเป็นความจริงขึ้นมา เราก็จะเก่งอย่างนั้นนะ แล้วเราจะเข้าใจอย่างนั้น พอเข้าใจอย่างนั้นมันจะไม่เสียใจ ไม่เสียใจเพราะอะไร

ไม่เสียใจเพราะมันต้องเป็นแบบนี้ สุนัขอายุมันนะ ๑๐ ปีก็หมดอายุชั้ยแล้ว สัตว์มันมีอายุเท่าไร ทางวิทยาศาสตร์ สัตว์แพทย์เขารู้ของเขาหมดนะ แล้วอายุมันต่างกัน เวลามันต่างกัน เวลาสัตว์ อายุ ถ้าคิดทางชีววิทยานะ ถ้าสัตว์อายุ ๗-๘ ปี มันเท่ากับเด็กอายุ ๓ ปี เขาเทียบเคียงได้ทางวิทยาศาสตร์ไป

ไฉนก็เหมือนกัน ถ้าเรามีสติปัญญา อยากรู้เหมือนคนอื่นเขา มีธรรมเก่งเหมือนเขา เขามองชีวิตของเขาเป็นกลางๆ

เขามองชีวิตของเขาตามความเป็นจริง ถ้าความจริงมันเป็นแบบนี้ แล้วชีวิตตามความเป็นจริงแล้วมันยังมีเวรมีกรรมอีกนะ อย่างเช่นคนอายุสั้น คนอายุยืน คนประสบอุบัติเหตุ คนมีโรคสุดิวส์ที่จะรักษา มันยังมีซ็อนเข้ามาอีก ซ็อนเข้ามาเนี่ยมันจรมมา มันจรมมา

มันจรมมาจากพฤติกรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์ความเป็นอยู่อย่างไร มันก็จะมีโรคภัยไข้เจ็บตามที่ใช้ชีวิตนั่นล่ะ แล้วถ้ามันมีสติปัญญา เห็นไหม กินคลีนๆ กินผักสด ไม่ต้องกินอะไรเลย ก็ไม่เอาอีก มันไม่อร่อย มันก็แล้วแต่การใช้ชีวิตไง

นี่พูดถึงนะ มันมีสติปัญญาแล้วมันคิดเป็น คนมีสติปัญญามันคิดเป็น ทำเป็น แล้วคิดเท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของตน

แล้วถ้าเป็นพระอรหันต์นะ ไม่ใช่คิดเป็น ทำเป็น มันอยู่ห่างไกลเลยละ เพียงแต่ว่าจะคิดหรือจะไม่คิด จะเอาหรือไม่เอา จะเอาคือหมายความว่าก็เอามาไตร่ตรอง ถ้าไม่เอามันก็อยู่อย่างนั้นนะ มันเข้ามาสู่ธรรมชาติไม่ได้หรอก

ถ้ามันเข้ามาสู่ธรรมชาติได้ มันก็ต้องคอย แมลงวันนี่ไง คอยกัด คู้ๆ! ยุงกัดนี่ คู้ๆ! ตบทั้งวันเลย

ไฉนนี่ไม่มีครับ คนละเรื่องเลย นี่พูดถึงว่าถ้าเขาภาวนาถึงที่สุดแห่งทุกข์นะ

ฉะนั้น เราก็ฝึกหัดของเรา โยมจะร้องให้ไปอีกสักกี่ครั้ง ภาษาเรานะ เขาบอกว่า โยมอยากถามเรื่องแมว เพราะแมวโยมยังอีกเยอะเลย ยังมีอีกหลายตัว

เจ็บปวดกับตัวนี้ แล้วเจ็บปวดกับตัวนี้แล้วฝึกหัดให้แข็งแรง ฝึกหัดให้แข็งแรง แล้วแมวของโยมทั้งหมดอีกก็ตัวก็แล้วแต่ มันต้องตายหมดเลย ตามอายุขัยของมัน ไม่สามารถเป่าให้มันไม่ตายได้

แล้วถ้ามันตายแล้ว ทำไมโง่ ยังไปร้องให้กับมันอีกล่ะ

ก็มันต้องตายอยู่แล้ว ใจของมันต้องตายอยู่แล้ว แล้วเวลามันตาย ก็เป็นความเป็นจริงไปเออ! ตายจริงๆ เลย ตายจริงๆ แล้วก็ สัพเพ สตฺตา เขาตายไปแล้ว คิดถึงอุทิศบุญกุศลให้เขา ให้เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ

มันต้องเป็นแบบนี้ จิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะโดยสัจจะโดยความจริง มันเป็นของมันอยู่แล้ว เพียงแต่เรามีชีวิตไง เรามาใช้ชีวิต แล้วเราเอาสิ่งนี้มาเป็นผงธุรสเติมหัวใจของเรา เราอยู่กับสังคม อยู่กับความเป็นจริง แล้วเราจะใช้ชีวิตอย่างไรละ

พระกรรมฐานเขามีปริชาร ๘ เขาไม่เอาอะไรเลย แต่เขาก็ใช้ชีวิตแบบโลก อยู่กับโลกเรา นี่แหละ แต่เขาไม่ไปพัวพันกับเรื่องอย่างนั้น เรื่องอย่างนั้นมันเป็นสมบัติสาธารณะ มันเป็นส่วนหนึ่งของวัฏฏะ แล้วมันก็หมุนเวียนของมันอยู่อย่างนั้นนะ

เราก็เป็นชีวิตหนึ่งที่มีหมุนเวียนของเรา แต่มันโง่หรือมันฉลาดการใช้ชีวิต มันโง่หรือมันฉลาดบำรุงดูแลรักษาใจของตน

แล้วถ้าทำได้นะ อยากภาวนาเก่งๆ

อยากภาวนาเก่งๆ ก็ฝึกหัดภาวนานี้ไง

เวลาเลี้ยงแมวนะ ก็หายใจเข้าลึกๆ หายใจออกลึกๆ ช่างซ้ายเป็นแมว ช่างขวาเป็นสุนัขก็ได้ เพราะเรามีเยื่อ มีเยื่อมันก็เข้ามาผูกพันเราเยื่อ

ถ้าเราเท่าทันมันนะ อย่างเช่นในประวัติหลวงปู่เจี๊ยะ ที่ว่าไปอยู่เมืองจันทน์ หลวงตาไปอยู่เมืองจันทน์ ไง แล้วแม่ชีแก้วไปอยู่ด้วย สุนัขตัวหนึ่งมันเป็นสุนัขที่ดีมาก มันไม่เดินข้ามทางจราจรของหลวงตาเลย มันเดินอ้อมเอา สุนัขนะ

เวลาอาจารย์สิงห์ทองเห็นก็ไปถามแม่ชีแก้ว แม่ชีแก้วบอกว่ามันน่าสงสาร ไม่กี่วันไฉ่ตัวนี้มันจะตาย ตายแล้วมันจะไปเกิดเป็นคน เกิดเป็นมนุษย์ในกรุงเทพฯ ด้วย

ไอ้ช่าง หมาตัวนั้นชื่อไอ้ช่าง เวลามันตายนะ อาจารย์สิงห์ทองก็ถามแม่ชีแก้ว

ใช่ ไอ้ช่างตายแล้วแหละเมื่อคืนนี้ แล้วมันเกิดแล้ว ไปเกิดเป็นลูกเศรษฐีในกรุงเทพฯ สุนัขนะ

นี่ไง มันต้องตายอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ แล้วเราผูกพันกับมัน เราต้องการความรัก ความสงสาร เราต้องการความสุขจากสัตว์เลี้ยง แล้วสัตว์เลี้ยง เราได้อย่างไร มันก็มีผลเสียไง ต้นทุน ต้นทุนแล้วเราต้องเสียใจ เราต้องพลัดพราก

เหมือนกัน ถ้าฝึกหัดแล้ว ถ้าสติมันดีขึ้นมา มันจะบอกว่า อยากเก่งเหมือนคนที่เขาปฏิบัติธรรมเก่งๆ ไง

เราใช้สติใช้ปัญญาฝึกหัด แล้วถ้ามันมีสติปัญญาแล้ว เราก็จะเก่งแบบเขา คือมันตายแล้วไม่ร้องไห้ ตายแล้วก็ชุดหุ้มฝังก็จบ เพราะมันเป็นธรรมชาติ มันเป็นความจริง เอวัง